

1. BÖLÜM

SOSYOLOJİYE GİRİŞ

A. SOSYOLOJİNİN ALANI

1. Sosyolojinin Konusu ve Tanımı
2. Toplumun Tanımı

B. SOSYOLOJİNİN DİĞER BİLİMLERLE İLİŞKİSİ

1. Sosyoloji - Tarih
2. Sosyoloji - Psikoloji
3. Sosyoloji - Antropoloji
4. Sosyoloji - Hukuk
5. Sosyoloji - Ekonomi
6. Sosyoloji - Siyaset Bilimi
7. Sosyoloji - Coğrafya

C. SOSYOLOJİDE YÖNTEM VE ARAŞTIRMA TEKNİKLERİ

1. Bilimsel Yöntem
 - a. Bilimsel Çalışmalarda Ön Kabuller
 - b. Bilimin Nitelikleri
 - c. Sosyolojinin Bilim Olduğunun Göstergeleri
 - d. Sosyolojinin İnsan Bilimleri İçindeki Yeri
2. Sosyolojik Araştırmada Veri Toplama Teknikleri
 - a. Anket
 - b. Görüşme
 - c. Monografi
 - d. Olay İncelemesi
 - e. Sosyometri

BU BÖLÜMÜN AMAÇLARI

Bu bölümü çalıştıktan sonra,

- Sosyolojinin kapsamını anlayacak,
- Sosyoloji ile ilgili temel kavramları tanımlayacak,
- Sosyolojinin insan bilimleri içindeki yerini öğrenecek,
- Bilimsel yöntemin sosyolojide uygulamasının önemini kavrayacak,
- Araştırma tekniklerinin sosyolojide kullanımının önemini kavrayacaksınız.

BU BÖLÜME NASIL ÇALIŞMALIYIZ?

- Bölümü dikkatlice okuyunuz. Uyarılara dikkat ediniz.
- Gerekirse bir sosyoloji (toplumbilim) terimleri sözlüğüne ve “Liseler İçin Sosyoloji” ders kitabına başvurunuz.
- Bölüm içindeki ve bölüm sonundaki soruları cevaplamaya çalışınız.
- Cevaplayamadığınız yerlerde konuyu tekrar okuyunuz.
- Çalışırken not almak, özet çıkarmak, soruları yazılı olarak cevaplandırmak sınava hazırlanmanızda yardımcı olur.
- Okuduğunuz bölümden aklınızda kalanı, yüksek sesle anlatınız. Yeterli düzeyde tekrar yapınız, kendinize sorular sorarak çalışınız.
- Cevaplarınızın doğru olup olmadığını kontrol ediniz.

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. İnsan niçin toplu hâlde yaşamak zorundadır? Düşününüz.
2. Sosyoloji, sizce insanın hangi ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlamaktadır? Düşününüz.
3. “Sosyoloji”, “bilim”, “yöntem”, “olgu”, “toplum” kavramlarının anlamlarını araştırınız.

A. SOSYOLOJİNİN ALANI

Sosyoloji (toplumbilim); tarih, coğrafya, psikoloji, siyaset, antropoloji, ekonomi gibi sosyal bilimlerden biridir. Sosyolojinin alanı en genel anlamıyla toplumdur.

Sosyoloji, toplumu bilimsel olarak açıklayan ve onun anlaşılmasını sağlayan bir bilimdir. İnsanlar tarih boyunca çevrelerinde meydana gelen olayları ve bunların nedenlerini, nasıl oluştuklarını anlamaya çalışmışlardır. İçinde yaşadığımız toplumu, toplumsal grupları, kurumları ve ilişkileri bilimsel olarak anlayıp açıklamak için sosyolojiye ve sosyologlara ihtiyacımız vardır.

1. Sosyolojinin Konusu ve Tanımı

Çeşitli kaynaklarda sosyolojinin farklı tanımlarıyla karşılaşabilirsiniz. Bu farklı tanımların ortak yanlarından hareketle bizler de bir tanım yapabiliriz:

Sosyoloji, toplumda insanların kurdukları ilişkileri bu ilişkilerin nasıl ortaya çıktığını ve değiştiğini inceleyen bir sosyal bilimdir.

Sosyoloji, toplumu ve toplumsal ilişkileri konu edinir. Çeşitli bilimsel araştırma tekniklerini kullanarak toplum hakkında bilimsel bilgiler elde eder. Bilgi toplama sürecinde diğer sosyal bilimlerden de yararlanır. Sosyoloji, toplumu daha iyi anlayıp açıklamak için tarih, coğrafya, antropoloji, psikoloji, sosyal psikoloji, siyaset bilimi ve ekonomi gibi sosyal bilimlerin verilerinden yararlanır.

Toplumsal olay ve olgular sosyolojinin ilgi alanına girer. Sosyolog, toplumsal olay ve olgular yoluyla toplumsal ilişkileri anlamaya ve açıklamaya çalışır. Toplumsal olay ve olgular insanların bir arada yaşama ve toplumsal ilişkilere girmeleri sonucu ortaya çıkar.

Toplumsal olay; toplumsal ilişkiler sonucunda tek tek ortaya çıkan yeri ve zamanı belirli değişimlerdir. Örneğin, Fuat ile Zeynep'in belli bir tarihte ve yerde evlenmesi bir toplumsal olaydır. Buna göre toplumsal olaylar tekil ve özel olaylardır.

Toplumsal olgu; toplumsal ilişkiler sonucunda aynı alanda gerçekleşen birçok toplumsal olayın genel adıdır. Örneğin, göç ya da evlilik tüm toplumlarda görülen genel bir değişimdir. Tek bir kişiye ya da topluma özgü olmadığı için geneldir.

SOSYOLOJİ 1

Toplumsal olay	Toplumsal olgu
<ul style="list-style-type: none">• Körfez depremi sonucu göç• Kavimler göçü	Göç
<ul style="list-style-type: none">• Birinci Dünya Savaşı• Kurtuluş Savaşı	Savaş
<ul style="list-style-type: none">• Türkiye’de Belediye Başkanlığı Seçimi• Sınıf başkanı seçimi	Seçim

Sosyolog, toplumsal olay ve olguları inceleyerek toplum hakkında bilimsel bilgilere ulaşıp genellemeler yapar.

• *Toplumsal olay ve olguların özellikleri nedir? Aralarında ne tür farklar vardır?*

Toplumsal olay	Toplumsal olgu
<ul style="list-style-type: none">• Tek tek gerçekleşir.• Somuttur.• Sayılarla ifade edilir.• Yeri ve zamanı belli. değişimlerdir.	<ul style="list-style-type: none">• Geneldir• Soyuttur• Sayılarla ifade edilmez.• Yeri ve zamanı belli bir olay ile sınırlı değildir.

Toplumsal olay ve olguların özellikleri ve aralarındaki farklar.

• *Sosyolojiyi tanımlayınız.*
• *Sosyoloji neleri konu edinir?*

Sosyoloji toplumu inceleyerek neye ulaşmaya çalışır? Bir başka ifadeyle amacı nedir?

• Toplum ve toplumsal ilişkileri bilimsel ya da doğru olarak anlamak,
• Toplumun nasıl değiştiğini ve tarihsel gelişim sürecindeki değişimlerini yaratan etkenleri anlayıp ortaya çıkarmak,

- Toplumlar arası benzerlik ve farklılıkları saptayarak genellemelere ulaşmak,
- Toplumsal değişimlerin yönelimleri hakkında öngörülerde (tahminlerde) bulunmak. Sosyoloji bu amaçlarını gerçekleştirirken bir takım ilkelere uymak zorundadır. Böylelikle araştırdığı konular hakkında doğru bilgiler elde edebilir.

Bu ilkeler nelerdir?

- Sosyoloji olması gereken ile değil, var olan ve olabilecek olan ile ilgilenir. Örneğin, insanların nasıl davranmaları, sosyal ilişkiler kurmaları gerektiğiyle değil nasıl davrandıkları ile ilgilenir.
- Sosyoloji bireysel değil toplumla ilgili sorunlarla ilgilenir. Örneğin, bir kişinin işsiz olması sosyolojinin ilgi alanına girmez. Sosyoloji, binlerce işsiz insanın toplumsal yaşamı etkilemesini ve ortaya çıkan sorunları konu edinir.
- Sosyoloji, lâboratuvar ortamında deney yapan bir bilim değildir. Sosyoloji toplum içindeki ilişkileri bilimsel yöntem ve veri toplama tekniklerini kullanarak bilimsel bilgilere ulaşır. Örneğin, anket, görüşme, gözlem gibi veri toplama tekniklerini kullanır.
- Sosyolog, araştırmaları sonucunda elde ettiği bilimsel bilgiler ile toplumu yanlış ve ön yargılı bilgilerden arındırmaya çalışır. Sosyologlar bilimsel araştırmalarında yanlış ve ön yargılı düşüncelerden, çıkar ilişkilerinden uzak durmalıdır.
- Toplumsal ilişkiler hakkında bilimsel araştırma teknikleriyle doğru bilgiler elde ederek yanlış ve ön yargılı düşünceleri ortadan kaldırmak sosyologun en önemli görevleri arasındadır. Çünkü ön yargılı ya da yanlış düşünceler toplumda bir takım çatışmalara neden olmaktadır.

- *Toplumsal olay ve olguya birer örnek veriniz.*
- *Toplumsal olay ve olgu arasındaki farklar nelerdir?*

2. Toplumun Tanımı

Sosyolojinin konusunun, kısaca toplum ve toplumsal ilişkiler sonucu ortaya çıkan toplumsal olay ve olgular olduğunu belirtmiştik. O hâlde “toplum” nedir?

Toplum, belli bir coğrafyada ihtiyaçlarını karşılamak için ilişkiler kuran, birbirlerini etkileyen ortak bir kültürü paylaşan insan birlikteliğidir.

Tanımdan da anlaşılacağı gibi, bir insan birlikteliğinin toplum olabilmesi için bazı koşulların gerçekleşmesi gerekir. Bunların başlıcaları şunlardır:

- Belli bir toprak parçasında (coğrafyada) yerleşmiş olmak,
- Bireylerin birlikte yaşama isteği taşıması.
- İhtiyaçları karşılayan işlevlerin yerine getirilmesi,
- Ortak bir kültürü paylaşmak,
- Değişmeye rağmen süreklilik göstermek.

Toplumu, “kalabalık”, “toplumsal yığın” ve “toplumsal kategori” den ayırmak gerekir. Çünkü her insan birlikteliği toplum değildir.

Kalabalık, çeşitli nedenlerle bir araya gelmiş fakat birbirleriyle etkileşim içinde olmayan insanlardan oluşur. Kalabalıklar çeşitli nedenlerle ortaya çıkar. Kalabalığı oluşturan bireylerin ortak bir işlevi yoktur. Ancak, bireyler amaçsız da değildir. Örneğin, bir okuldan ya da bir iş yerinden çıkanlar kalabalık oluştururlar.

Toplumsal yığın, fiziksel olarak bir arada olmalarına rağmen, aralarında sosyal ilişki yok denecek kadar az olan insanlardan oluşur. Örneğin,

İnsanlar ihtiyaçlarını gidermek için üretimde bulunurken doğaya zarar vermemelidir.

kırmızı ışıktaki bekleyenler ya da parkta dinlenenler toplumsal yığın oluştururlar.

Toplumsal kategori, ortak bir takım özelliklere sahip olan, genellikle birbirleriyle fiziksel yakınlık ve ilişkisi bulunmayan insanların gruplandırılmasını ifade eder. Toplumsal kategoriler ortak bir ölçüt çerçevesinde birlikte ya da bir bütün olarak düşünülen toplum kesimleridir. Yaş, eğitim, meslek gibi ölçütlere göre kategoriler oluşturulur. Örneğin, üniversite çağına gelen gençler, okul öncesi çocuklar, aynı meslekte olanlar, yaşlılar vb. birer kategoridir.

- *Toplum olabilmenin koşulları nelerdir?*
- *Toplum ile diğer insan birliktelikleri arasındaki farklar nelerdir?*

Toplumların Sınıflandırılması

Toplumlar farklı ölçütler kullanılarak çeşitli biçimlerde sınıflandırılmıştır.

Toplumların düşünsel açıdan gelişimini dikkate alarak sınıflandırma yapanlar: Örneğin, **Auguste Comte** (Ogüst Komt, 1798-1857) toplumları üç gelişim aşamasına ayırmıştır. Bunlar; teolojik, metafizik ve pozitif aşamalardır.

- **Ekonomik ölçütü kullanarak sınıflandırma yapanlar:** Örneğin, **Karl Marx** (Karl Marks, 1818-1883) toplumları altı aşamada incelemiştir. Bunlar; ilkel komünal, köleci, feodal, kapitalist, sosyalist ve komünist toplum aşamalarıdır.

- **Yönetim ölçütünü kullanarak sınıflandırma yapanlar:** Örneğin, **Karl Popper** (Karl Popır, 1902-1994) toplumları açık toplum ve kapalı toplum olarak sınıflandırmıştır.

- **Yerleşim ölçütüne göre sınıflandırma yapanlar:** Örneğin, **Robert Redfield** (Robirt Redfield ise köy ve kent toplumları olarak sınıflandırma yapmıştır.

Tarihsel gelişim açısından bakıldığında, toplumlar genel olarak şu şekilde sınıflandırılabilir:

1. İlkel Göçebe Topluluklar

İlkel toplum yerleşik olmayan, göçebe yaşayan, geçimini toplayıcılık ve avcılık ile sağlayan, nüfusu az insan birliktelikleridir.

İlkel topluluklara günümüzden bir örnek; Tasadaylar. 1971 yılına kadar bilinmeyen bir topluluktur. Günümüzde de varlıklarını sürdürmektedirler.

Günümüzde Avustralya, Afrika ve Güney Amerika kıtalarında bu topluluklar varlıklarını sürdürmektedir. Bu topluluklar insanlığın tarihsel gelişim sürecinde iki örgütlenme aşaması gösterir. Bunlar klân ve boy'dur.

Klân, hayvan, bitki ya da herhangi bir nesneden (totem) geldiklerine inanan ve kendini akraba sayan insan birlikteliklerine verilen addır.

Boy (Fratri), klânların birleşmesi ile "boy"lar oluşmuştur. Klân ile aynı toplumsal yaşayış özellikleri gösterir.

Klân ve boyların ortak özellikleri şunlardır:

- Yerleşik bir düzenleri yoktur. Göçebe topluluklardır.
- Ekonomik yaşam doğada var olanları tüketmeye dayalıdır. Geçimleri avcılık ve toplayıcılıktır.

- Yönetenler ve yönetilenler ayrımı yoktur. Bu nedenle devlet de yoktur.
- Totemizm olarak adlandırılan bir inanca sahiptirler. **Totemizm**; kutsal olduğu varsayılan bir bitki, hayvan ya da cansız bir nesneye tapmadır.
- Evlilik, grup ya da akraba dışından yapılır. Akraba içi evlilik yasaktır. Bunun nedeni aynı toteme inananların akraba sayılmasıdır.

2. Tarım Toplulukları

Göçebelik yerini yarı göçebeliliğe bırakmış sonra da yerleşik toplumsal yaşama geçilmiştir. Yerleşik toplumsal düzene geçilmesinin temel nedeni, toprağın işlenmesi yani tarıma geçilmesidir.

Toprağa yerleşmiş toplumlar, tarihsel süreçte çeşitli toplumsal yapılanmalar göstermiştir. Şimdi sırasıyla bunları görelim.

a. Özler (Aşiretler)

Yerleşik düzene geçmiş ilk toplum biçimidir. Boyların toprağa yerleşmesi özlerin oluşmasını sağlamıştır.

- Tarımın yapılmasıyla yerleşik düzene geçilmiştir. Süreklilik özelliği taşıyan ilk yerleşim yerleri (köyler) kurulmuştur.
- Ekonomik yaşam, tarım ve hayvancılığa dayalıdır. Tarımsal üretim araçları kullanılmaya başlanmıştır. İş bölümü ortaya çıkmıştır. Tarımsal üretim sonucu üretim fazlası ortaya çıkmıştır. Artık insanlık tükettiğinden fazlasını üretmeye başlamıştır.
- Yöneten ve yönetilen ayrımı, devletin ortaya çıkmasına neden olmuştur.
- Totemizm inancı yerine özlerde yeni inançlar ya da dinler ortaya çıkmıştır. Bunlar; fetişizm, animalizm, naturalizm ve manizm'dir.

**Fetişizm, puta tapma,
Animalizm, hayvanlara tapma,
Naturalizm, doğa güçlerine tapma,
Manizm, ölen ataların ruhlarına tapınmadır.**

• Evlilik klândakilerin aksine "kandaşlığa" dayanmaktadır. Özlerin ilk dönemlerinde "anaerkil", sonraki dönemlerinde "ataerkil" aile görülür.

- *Toplumlar tarihsel süreçte ne tür aşamalardan geçmiştir?*
- *İlkel göçebe toplumların genel özellikleri nelerdir?*

b. Siteler (Kentler)

Özlerin birleşerek belli bir arazide yerleşmeleriyle siteler oluşmuştur. Belirli bir arazide yerleşmenin temel nedenleri ise şunlardır:

1. Siteler birer pazar yeridir. Çünkü tarım ve hayvancılık sonucu elde edilen ürün fazlasının diğer ürünlerle değiştirilme ihtiyacı doğmuştur.

2. Ortak düşmana karşı koruma ihtiyacı, savunma olanakları uygun arazilerde sitelerin kurulmasına neden olmuştur. Bu durum güvenli yerlerde pazarın ya da ticaretin gelişmesine neden olmuştur.

• Sitelerde özellikle ticaret ve el zanaatları gelişmiştir.

• Ekonomik yaşam, ağırlıklı olarak tarıma dayanır. Artık insan toplulukları kendi gereksinimlerinden daha fazlasını ürettikleri bir aşamaya gelmiştir. İhtiyaçtan fazla üretim yapılması ticaretin ortaya çıkmasına neden olmuştur. İlk paranın görüldüğü topluluklar yine sitelerdir. Küçük el zanaatlarının, böylelikle ilk mesleklerin ortaya çıkışı bu dönemde olmuştur. Sitelerde bireysel mülkiyet ortaya çıkmıştır. Bu dönemde kölelik gittikçe artmıştır.

• Sitelerde monarşik ve ilk demokratik yönetimler ortaya çıkmıştır. Yasalar yazılı hale getirilmiştir. İlk yazılı hukuk ve mahkemeler bu dönemde ortaya çıkmıştır.

• Çok tanrılı dinlere bu dönemde geçilmiştir. Çok tanrıcılık (politeizm), inancında tanrılar insanlara benzer, insanlar gibi yaşar. Tanrıların insanlara özgü kusur ve meziyetleri vardır.

• Kentlerde, “ataerkil” aile biçimi görülür. Ataerkil aile, baba otoritesine dayanan, kadın ve çocukların hiçbir hakkının olmadığı ailedir. Akrabalık baba tarafından geçer. Erkek aynı anda birden fazla kadınla evlenebilir.

• *Yerleşik düzene geçilmesinin nedeni nedir?*

• *İnsanların tükettiğinden fazlasını üretebilmelerinin nedeni nedir?*

c. İmparatorluklar

Bazı kentlerin ekonomik etkinliklerinin ve nüfusun artması, diğer kentler üzerinde otorite (egemenlik) kurmalarına neden olmuştur. Böylelikle merkezi bir otorite bir çok kente egemen olmuştur.

İmparatorluk, hem tek bir kişinin egemenliğine (monarşi) hem de dine dayanan (teokrasi) güçlü bir merkezi otoritenin egemen olduğu toplumlardır.

• İmparatorluklarda kentler her alanda özellikle savunma alanında gelişmiş yerlerdir. Örneğin, İstanbul ve Roma gibi.

• Ekonomik yaşam, tarıma dayanır. Toprakların hepsi tanrının yeryüzündeki gölgesi olduğu iddiasında olan hükümdara ya da imparatora aittir. Köylü toprağı işler, karşılığında vergi verir. İmparator topraklarını parçalara bölerek işlemeleri amacıyla belli kişilere (soylular, savaşçılar, beyler, komutanlar ya da feodaller vb.)

verir. İmparatorlukta çeşitli zanaatlar gelişmiş; böylece Lonca (Ortaçağ Avrupasında), Ahilik (Anadolu'da) gibi meslekî örgütlenmeler ortaya çıkmıştır.

Lonca, aynı işi yapan zanaatçıların, meslekî etkinliklerini korumak amacıyla kurulan örgütlere verilen isimdir.

- *İmparatorluklarda yönetim biçimleri nelerdir?*
- *Monarşi ve teokrasi ne anlama gelmektedir?*

• İmparatorlukta din anlayışı tek tanrıcılık (monoteizm)tır. Merkezi otorite gücünün kaynağını dinden aldığı iddiasındadır.

• Ataerkil aile yapısında çözümler olmuştur. Ataerkil ailede babaya tanınan önemli yetkiler (öldürme gibi) devletin eline geçmiştir. Tek eşli (monogami) evlilikler görülür.

- *Devletin ortaya çıkma koşulları nelerdir?*
- *Sitelerin kurulma nedenleri nelerdir?*
- *Anaerkil ve ataerkil aile ne anlama gelmektedir?*

d. Feodal Toplum

İmparatorlukların zayıflamasıyla ortaya çıkan bir toplumsal düzen biçimidir. Feodal toplumda toprak sahipleri (senyör, soylu, bey vb.) toprak ve çalışanlar (serf, köylü, vb.) üzerinde tam bir egemenliğe sahiptir. Feodal düzende ülkenin başında zayıf da olsa bir kral bulunur.

Zamanla, feodal beylerin kendi aralarındaki savaşlar ve başka nedenlerden dolayı merkezi yapılar (krallar) güçlenmeye başlamıştır. Bu süreçte serfler, feodal beylerin baskılarından kurtulmak için kralları desteklemişlerdir. Ticaretin gittikçe artması da küçük endüstrinin doğmasına, kentlerin güçlenip çoğalmasına neden olmuştur. Bu durum kentlerde yeni toplumsal sınıfların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bunlar, kentsoylular (burjuvazi) ve işçilerdir. Yeni toplumsal kesimler feodal toplum düzeninin yıkılmasında etkin olmuştur. Toprağa ve feodal beye bağlı serfler özgürleşerek, kentlerde küçük işletmelerde (manüfaktür) işçi (ücretli) olarak çalışmaya başlamışlardır. Bu durum kent soyluların zenginliklerini artırıp siyasal alanda da güçlenmesine neden olmuştur.

- *İnsanların tükettiklerinden fazlasını üretmesi toplumlarda ne tür değişmelere neden olmuştur?*
- *Feodal toplumsal düzenin yıkılmasının nedenleri nelerdir?*

3. Sanayi Toplumlari

Sanayi toplumlari, millet (ulus) esasina dayanmaktadır. İngiltere’de başliyan “sanayi devrimi” ve “1789 Fransız devrimi” ulus devletlerin ortaya çıkmasında etkili olmuştur.

Millet, aynı toprak parçası üzerinde yaşayan, kültür özellikleriyle (dil, gelenek, görenek vb.) ve ortak tarihiyle kendine özgü bir yapı oluşturan toplum biçimidir.

Milletle ilgili bilgiler 2. Ünite de ayrıntılı olarak verilecektir.

- Millet olarak yapılanan toplumlarda temel yerleşim yerleri kentlerdir. Nüfus yoğunluğu kentlerdedir.
- Milletlerde ekonomik yaşam, sanayiye ve ticarete dayanır. İş bölümü ve uzmanlaşma yoğunlaşmıştır. Ekonomik, kültürel vb. değişimler uluslar arası düzeydedir. Üretim, dünya dengeleri dikkate alınarak yapılmaktadır.
- Siyasal alanda millet egemenliğine dayalı cumhuriyet biçimleri ortaya çıkmıştır. Demokrasi ve lâiklik esastır. Sivil toplum kuruluşları (dernekler, sendikalar, vakıflar vb.) siyasal alanda etkin hâle gelmişlerdir.
- İnanç sistemleri ya da dinler devlet ve toplum düzeyinde değil bireyler ve grup düzeyinde etkindir. Lâik anlayış egemen olmuş ve inanç bireylerin vicdanlarıyla ilgili bir düzeye gelmiştir. Toplumsal ilişkilerin düzenlenmesinde hukuk ve ahlâk daha etkin hâle gelmiştir.
- Geleneksel geniş aile, yerini aşama aşama çekirdek aileye bırakmaktadır. Çekirdek aile, anne, baba ve evlenmemiş çocuklardan oluşmaktadır. Kadınların toplumsal yaşam içindeki etkinliği artmaktadır. Tek eşlilik yaygın hâle gelmiştir.

- *Sanayi toplumlarının ortaya çıkmasını sağlayan olaylar nelerdir?*
- *Sanayi toplumunun genel özellikleri nelerdir?*

ÖZET

İnsan, toplum hâlinde yaşayan bir canlıdır. Toplum hâlinde yaşama zorunluluğunun iki temel nedeni vardır. Bunlardan birisi, insanın ihtiyaçlarını tek başına karşılayamamasıdır. Diğeri ise insanın duygusal ya da psikolojik olarak başka insanlara ihtiyaç duymasıdır. Toplumsal (sosyal) ilişkiler içine girmeden yaşayan bir insandan söz edemeyiz. O, toplum içinde insan olur.

Toplumda gerçekleşen ilişkiler, sorunlar vb. hakkında doğru bilgiler elde etmenin yolu, onun bilimsel olarak incelenmesinden geçer. Bu görevi de sosyoloji üstlenmiştir. Sosyolog toplumu bilimsel olarak inceleyip onu anlamaya ve geleceğe yönelik öngörülerde bulunmaya çalışır. Toplumsal ilişkiler sonucu ortaya çıkan toplumsal olay ve olgular yoluyla toplum hakkında doğru bilgiler elde eder. Böylelikle toplumu ve içinde bulunduğumuz ilişkileri doğru olarak anlayıp geleceğe yönelik tahminlerimizde isabetli kararlar vermemizi sağlar.

Geçmişten günümüze içinde yaşadığımız toplumun ne tür aşamalardan geçtiğini bilmek, toplumu daha iyi anlamamızı sağlar. Toplumların, tarihsel gelişim sürecinde geçirdiği aşamaların ekonomik, siyasal, dinsel, vb. bir çok boyutu vardır. Bugünkü toplumsal yaşantımıza gelebilmek için binlerce yıllık bir süreçten geçtik. Bugün de bu değişim devam etmektedir.

B. SOSYOLOJİNİN DİĞER BİLİMLERLE İLİŞKİSİ

Şimdiye kadar sosyolojinin sosyal bir bilim olduğunu vurguladık. Ancak insanı ve toplum olaylarını inceleyen tek bilim dalı sosyoloji ve onun değişik dalları değildir. Tarih, psikoloji, ekonomi, antropoloji, etnoloji, siyaset, hukuk, coğrafya gibi bilimler de toplum ve insanla ilgilenir.

Toplumsal gerçek hakkında bilgi elde etme sürecinde bilimlerin hepsi birbirleriyle etkileşim içindedir. Neden farklı bilim dalları vardır? Toplumsal gerçekliği ve insanı tüm yönleriyle ve bir bütün olarak incelemek olanaklı değildir. Bu nedenle her bilim dalı insanın ya da toplumun bir yönünü ele alır. Ayrıca her bilimin ortak amaçları olmakla birlikte kendine özgü amaçları da vardır.

Sosyolojinin diğer bilimlerle ilişkileri, benzerlikleri ve farklılıkları nelerdir? Şimdi sosyolojinin yakın ilişkide olduğu başlıca bilimlerin neler olduğunu görelim.

1. Sosyoloji - Tarih

Tarih; toplumlarda yaşanmış geçmişteki olayları yer ve zaman bildirerek ve belgelere dayandırarak açıklayan bir bilimdir.

Sosyolojiye göre tarihin farklılığı nedir? Tarih, bir kez yaşanmış bir olayı yani somut ve özel olanı ele alır. Örneğin 1789 Fransız Devrimi, 1923 Türkiye Cumhuriyetinin ilânı gibi olaylarla ilgilenir. Sosyoloji ise işsizlik, göç, kentleşme, toplumsal çözülme gibi sorunları yani soyut ve genel olanı ele alır.

Sosyoloji ile tarih arasında nasıl bir benzerlik ve ilişki vardır? Sosyolog, bugünkü toplumsal ilişkileri anlamak için tarihi bir lâboratuvar gibi kullanır. Sosyolog, incelediği konunun tarihsel geçmişini bilmek zorundadır. Tarihsel olaylar arasında sosyolojiyi en çok ilgilendirenler, “toplum yaşamı”nı yönlendiren, “toplumsal değişme”yi hızlandıran olaylardır. Fransız Devrimi, Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşu, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nin dağılışı büyük toplumsal olaylardır. Bu toplumsal olayları toplumsal değişme açısından inceleyen sosyoloji tarihe başvurur. Tarih de belli bir toplumsal olayı tanımlayabilmek için bu tür olayların ortaya çıkış nedenlerini genel olarak bilmek zorundadır. Örneğin, tarih toplumsal değişim olgusunu bilmeden Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş sürecini açıklayamaz.

2. Sosyoloji - Psikoloji

Psikoloji; gözlenebilir insan ve hayvan davranışlarını inceleyen bir bilimdir.

Duyum, algı, öğrenme, zekâ, kişilik bilinç vb. psikolojinin konuları arasındadır.

Sosyoloji ile psikolojinin farklılıkları nelerdir? Sosyoloji toplumu ve toplumsal ilişkileri incelerken, psikoloji tek insanın davranışlarını ele alır. Psikoloji bireyin davranışlarını merkeze alırken, sosyoloji toplumu merkeze alıp araştırma yapar.

Sosyoloji ile psikoloji arasında ne tür benzerlik ve ilişki vardır? Psikoloji de sosyoloji de insanla ilgili bir bilimdir. Psikoloji ve sosyoloji araştırma konularına açıklık getirmek için yardımlaşmak zorundadır. Bireyi ele alan psikoloji, toplumun birey üzerindeki etkilerini hesaba katmadan doğru bilgi elde edemez. Sosyoloji de aynı şekilde algılayan, düşünen, öğrenen bireyi dikkate almazsa, toplumsal ilişkileri açıklamada yetersiz kalır. Bu ilişkiler sonucunda 20. yüzyılda yeni bir bilim dalı olan “Sosyal Psikoloji” ortaya çıkmıştır. Sosyal psikoloji, bireyi grup içinde ele alan, bireyin grup ile etkilişimini inceleyen bir bilimdir.

3. Sosyoloji - Antropoloji

Antropoloji (insan bilim); insanın kökenini, biyolojik özelliklerini, evrimini, ilkel toplulukları ve kültürlerini inceleyen bir bilimdir.

Fiziksel ve kültürel (sosyal) antropoloji olarak ikiye ayrılır.

Fiziksel antropoloji, insanın kökenini, evrimini ve biyolojik kökenini inceler. Fiziksel antropoloji biyoloji ile yoğun etkileşim içinde olan bir alandır.

Kültürel antropoloji, farklı kültürler arasındaki benzerlikleri, farklılıkları ve bu kültürlerin değişimlerini inceler. Kültürel antropoloji “sosyal antropoloji olarak da adlandırılır.

Sosyoloji ile antropoloji arasındaki temel fark nedir? Sosyoloji günümüz toplumlarını inceleme konusu edinirken antropoloji insanın kökenini, evrimini ve ilkel toplulukları konu edinir.

Sosyoloji, günümüz toplumlarını, kültürünü açıklamaya çalışırken kültürü ve kültür tarihini ele almak zorundadır. Bu durumda sosyoloji kültürel antropolojinin verilerinden yararlanmak zorundadır. Antropoloji, araştırmalarında olayların genel olarak nedenlerini bilmek zorundadır. Örneğin, antropoloji ilkel bir toplulukta aileyi incelerken, genel olarak aile kurumu hakkında bilgi sahibi olmak zorundadır. Bu bilgiyi de alacağı bilim sosyolojidir. Sosyologlar toplumların tarihsel süreç içindeki değişimini ortaya koymak için antropolojinin verilerinden yararlanır.

4. Sosyoloji - Hukuk

Hukuk; bireylerin birbirleriyle ve toplumla ilişkilerini düzenleyen ve uyulması zorunlu olan yazılı kuralları ele alan bilim dalıdır.

Hukuk, nonmatif yani kural koyucu bir bilim dalıdır. Sosyoloji ise normatif bir bilim değildir. Sosyoloji, toplumsal ilişkilerin “nasıl olduğunu” hukuk ise “nasıl olması” gerektiğini inceler.

Hukuk, toplumsal yaşamın gereği olarak ortaya çıkmıştır. “Nerede toplum varsa, orada hukuk vardır.” Toplumunu konu edinen sosyoloji ile toplumsal ilişkileri düzenleyen hukuk arasında güçlü bir ilişki söz konusudur. Bu durum “hukuk sosyolojisi” olarak adlandırılan sosyoloji dalının ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Hukuk kuralları toplumun yapısına ve koşullarına uygun olduğu oranda varlığını ve geçerliliğini sürdürür. Bu durumda yasa koyucuların ve hukukçuların toplumun yapısını, koşullarını ve geçirdiği aşamaları iyi bilmeleri gerekir. Bunun yolu da sosyolojinin verilerinden yararlanmaktır. Diğer yandan sosyoloji toplumsal yapıyı, normları, kurumları ve toplumsal değişmeyi incelerken hukuk kurallarının bunlar üzerindeki etkilerini bilmek zorundadır.

5. Sosyoloji- Ekonomi

Ekonomi; toplum yaşamında insanların ihtiyaç duyduğu türlü mal ve hizmetlerin nasıl üretildiğini, dağıtıldığını, bölüştüğünü ve tüketildiğini inceleyen bir bilimdir.

İnsanlar ihtiyaçlarını giderme zorunluluğu nedeniyle bir arada yaşamaya başlamıştır. Toplumsal olayların bir yönü ekonomiktir. Ancak ekonomi bilimi ekonomik ilişkilerle ilgilenir. Örneğin; bir gömlek fabrikasının gömlek üretmesi, bu gömleklerin çeşitli mağazalarda satılması ve insanlar tarafından satın alınması birer ekonomik olaydır. Sosyoloji bu ilişkileri de kapsayan toplumsal ilişkileri incelemektedir. Ekonomi ise toplumsal yaşam içindeki ekonomik ilişkileri ayrıntılı olarak inceler.

Toplumunu ve toplumsal ilişkileri inceleyen sosyoloji; her şeyden önce, üretim süreci içindeki bireylerin toplumsal ilişkilerini bilmek zorundadır. Örneğin, ekonomi, bir malın üretiminde kullanılan araçları, üretilen malın toplumda nasıl paylaşıldığını ve tüketildiğini inceler. Sosyoloji ise, o mal üretilirken, paylaşılırken ve tüketilirken, bireylerin birbirleriyle girdikleri ilişkileri, elde ettikleri statü ve rolleri incelemeye çalışır.

Toplumsal hayatın, önemli bir yönünün ekonomi ile ilgili olması sosyoloji ve ekonomiyi birlikte çalışmaya zorlamaktadır. Sosyoloji ile ekonomi arasındaki sıkı ilişkiden “ekonomi sosyolojisi” adında yeni bir bilim dalı ortaya çıkmıştır.

6. Sosyoloji - Siyaset Bilimi

Siyaset bilimi; devletin ve diğer siyasal kurumların amaç ve işleyişlerini, iktidar olgusunu, yönetimin işlevini inceler.

Siyaset biliminin konusu içine siyasi partiler, siyasi rejimler baskı grupları, sivil toplum kuruluşları, seçimler ve ideolojiler de girer.

Toplumsal yaşam çok yönlüdür. Diğer bilgi dalları toplumsal yaşamın bir yönüyle (siyaset, ekonomi, hukuk vb.) ilgilendikleri hâlde, sosyoloji, toplumu bir bütün olarak ele alır. Siyaset bilimi de toplumsal yaşamın bir yönünü ele alır. Siyaset bilimi “olan”ın yanında “olması gereken”i de ele alır. Sosyoloji ise “olanı” inceler. Siyaset bilimi kural koyucudur.

Günümüzde toplumsal yaşamı siyasetten ayıramayız. Bu nedenle siyaset sosyolojisi, sosyoloji ile siyaset ilişkisinden doğan bir bilim dalıdır. Siyaset bilimci, sosyolojinin verilerinden yararlanarak olan ile olması gereken arasında daha yakın bir bağ kurar. Sosyoloji toplumsal gerçekliği açıklarken bu gerçekliğin bir yönüyle ilgilenen siyaset biliminin verilerinden yararlanır.

7. Sosyoloji - Coğrafya

Coğrafya; yeryüzünü fiziksel, ekonomik, siyasal demografik vb. yönleriyle inceleyen bilimdir. İnsanın içinde bulunduğu doğa koşulları coğrafyanın alanına girer.

Toplumsal yaşam coğrafi koşullardan etkilendiği gibi toplum da doğal çevreyi etkiler. Bu durumda iki bilim birbirinin verilerinden yararlanmak zorundadır. Toprağın verimlilik derecesi, üzerinde yaşanan arazinin ova ya da dağlık olması, iklimin yağışlı ya da kurak olması vb. toplumsal yaşamı etkiler. Örneğin, toprağın verimli olduğu bölgelerde bol ürün elde eden insanlar ekonomik açıdan daha güçlü olurlar. Sıcak iklimde yaşayanların yiyecekleri, giysileri, konutları hatta gelenek göreneklere farklılık gösterir. Bu nedenle sosyoloji coğrafi özelliklerin toplumsal yaşama (ilişkilere, yapıya, değişmeye vb.) etkilerini anlayabilmek için coğrafyanın verilerinden yararlanır.

Yukarıda belirtilen sosyal bilimlerin, toplumsal yaşamın hangi yönleriyle ilgilendiklerini ya da farklılıklarını bir örnekle açıklamaya çalışalım. Gıda maddesi üretilen bir fabrikayı farklı bilim dallarının inceleme konusu yaptığını düşünelim:

Tarihçi, fabrikanın hangi tarihte ve kimler tarafından kurulduğunu araştırır. Fabrikanın kuruluşundan geldiği döneme kadar geçen süreçteki olayları tarihleriyle belirlemeye çalışır.

Psikolog, fabrikadaki çalışanların ve yöneticilerin psikolojik tutumları üzerine eğilir. Fabrikadaki çalışmanın bireyler üzerindeki psikolojik etkilerini inceleme konusu yapar.

SOSYOLOJİ 1

İktisatçı, fabrikadaki üretim araçlarını, iş bölümünü inceler. İşletmenin verimli çalışıp çalışmadığını araştırıp, üretim mallarının nasıl dağıtıldığı, bölüştüğü ve tüketildiği üzerinde inceleme yapar.

İşletmeci, fabrikanın nasıl finanse edildiğini, maliyet, fiyat, sürüm ve ücretlerle ilgili sorunları inceler.

Hukukçu, fabrikanın çeşitli hukuksal anlaşmalarını ve bunlardan doğan haklarını ve yükümlülüklerini inceler.

Coğrafyacı, fabrikanın doğal çevresini, iklimini, yolların durumunu, ulaştırma olanaklarını ele alır.

Sosyolog, ise fabrikadaki toplumsal yapıyı, ilişkileri ve ilişkilerden doğan sorunları araştıracaktır. Fabrikanın bölgede yaşayan insanlar üzerindeki etkilerini inceleyecek, bölgedeki sosyal, kültürel değişmeyi ne ölçüde etkilediğini tespit etmeye çalışacaktır.

ÖZET

Toplumsal gerçekliği inceleyen bilim dalı, yalnız sosyoloji ve onun değişik dalları değildir. Tarih, sosyal psikoloji, psikoloji, antropoloji, ekonomi, siyaset ve coğrafya gibi sosyal bilimler de toplumsal gerçekliğin çeşitli yönlerini inceleyip bilimsel bilgiler elde etmeye çalışır. Aynı zamanda bu bilimler kendi aralarında bilgi alış verişini yaparak araştırdıkları konu hakkında doğru bilgiler edinmeye çalışır.

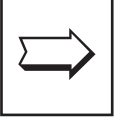
Toplumsal gerçeklik bir bütündür ve bu gerçekliğin tek bir yönünü ele alıp incelemek bütün hakkında doğru bilgilere ulaşmamızı engeller. Hem sosyoloji hem de diğer toplumsal bilimler, toplumsal bütünlüğü açıklamada kendi başlarına yeterli olamazlar. Bundan dolayı birbirlerinin verilerinden yararlanmak zorundadırlar.

C. SOSYOLOJİDE YÖNTEM VE ARAŞTIRMA TEKNİKLERİ

Temel ihtiyaçlarımızdan biri de “bilme”dir. İnsan içinde yaşadığı doğal ve toplumsal çevreyi tanımak ister. Ancak bu bilme ihtiyacı gerçekleştirilirken bilinenlerin doğru olması da istenir. Bilinenin doğruluğu için de bilimsel yöntem ve araştırma tekniklerine ihtiyacımız vardır. Bilim insanları, bilimsel yöntem ve araştırma tekniklerini kullanarak doğru bilgilere ulaşır.

Yöntem (metod); bir etkinlikte bulunurken, bir amacı gerçekleştirirken izlenen yol ve uyulması gereken kural anlamına gelir. Ancak her izlenen yol doğru olmayabilir. Bilimlerin bilimsel bilgi elde etme sürecinde “bilimsel yöntem”den yararlanılması gerekir. O hâlde bilimsel yöntem nedir?

Bu başlık altında öncelikle “bilimsel yöntem” ve “bilimsel yöntemin ilkeleri” belirtilecektir. Sonra “sosyolojinin bir bilim olduğunun göstergeleri” üzerinde durulacaktır. Daha sonra da sosyoloji alanındaki araştırmalarda kullanılan “veri toplama teknikleri” ana hatlarıyla verilecektir. Ayrıca sosyolojinin “insan bilimleri içindeki yeri” ne de değinilecektir.

1. Bilimsel Yöntem

Bilimsel yöntem, bizi günlük yaşamda herhangi bir amaca ulaştıran yöntemden farklıdır.

Bilimsel yöntem, “doğal ve toplumsal gerçekliği tanımlamak, açıklamak ve bu gerçekliğin yasalarına ulaşmak amacıyla izlenen sistemli bilgi edinme yoludur.”

Bilimsel yöntem sayesinde elde edilen bilgiler, günlük yaşantımızda elde ettiğimiz bilgilerden daha güvenilir ve doğrudur.

Bilimsel yöntem kullanılırken iki temel akıl yürütme ilkesinden yararlanır. Bu akıl yürütme ilkelerini bütün bilimler kullanmaktadır.

Tüme varım (endüksiyon) ilkesi, tek tek gerçekleşen olayların gözlenmesi sonucu genel yasa ya da ilkelere ulaşma yoludur.

Zihnin özelden genele doğru yaptığı bir akıl yürütmedir. Bu akıl yürütmede birbirine benzer olaylar incelenerek olaylar hakkında genel geçer sonuçlara ulaşılır. Örneğin, belirli yıllarda yüksek enflasyondan dolayı toplumsal sorunların arttığı tespit edilmişse, yüksek enflasyonun toplumsal sorunları artırdığı gibi genel bir sonuca ulaşılır.

Tümden gelim (dedüksiyon) ilkesi, genel bir ilkeden hareketle özel olayları açıklama yoludur.

SOSYOLOJİ 1

Tümden gelim, tüme varım akıl yürütme ilkesinin tam tersidir. Bu yolla zihin, genelden özele doğru bir akıl yürütme yapar. Örneğin, “Enflasyon artarsa toplumsal sorunlar artar” ilkesinden hareketle bu yıl da enflasyonun yüksek olduğu görülürse, toplumsal sorunların artacağı sonucuna ulaşmak mümkündür. Tümden gelim, bilgi edinmek ve edinilen bilgiyi geliştirmek için genelden özele doğru giden bir düşünce sürecidir.

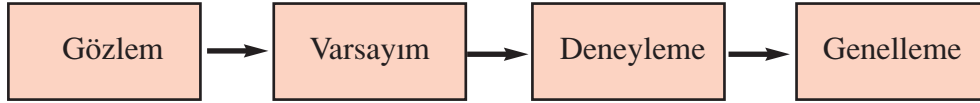
- *İnsan neden araştırma ihtiyacı duyar?*
- *Bilimsel yöntem kullanırken uygulanan akıl yürütmeler nelerdir?*

Tüme varım ve tümden gelim kavramlarına dikkat ediniz. Bu iki kavramı birbirine karıştırmayınız.

Bilimsel Yöntemin Temel Aşamaları:

Şimdi bilimsel bir araştırmada izlenmesi gereken aşamaları görelim. Bilimsel bir araştırma sonucunda incelenen konu hakkında doğru, güvenilir bilgi elde etmek için genelde dört temel aşamadan geçilir. Bunlar; gözlem, varsayım, deneyleme ve genelleme aşamalarıdır.

Gözlem

Gözlem, genel olarak duyu organları yoluyla bilgi edinme anlamına gelir. Bilimsel bir araştırmada gözlem, araştırmacının araştıracağı konuyu belirleyip ilk verileri toplaması olarak nitelendirilebilir. Bu aşamada araştırmacı “tüme varımsal” akıl yürütme ilkesini kullanır.

Örneğin; Çocukların suç işlemesi, gecekonduların ilişkileri çarpık kentleşme, rüşvet, kan davası vb. sosyolojik açılardan incelenebilir.

İncelenecek konu ya da sorun belirlenerek gözlem yoluyla konu hakkındaki ilk bilgiler, varsayımlar (hipotez) oluşturulur. Ancak gözlemler ile elde edilen bu bilgiler henüz geçerli bilgiler değildir. Diğer bir deyişle “ham bilgilerdir”. Hipotezler hazırlanırken özellikle tüme varım ilkesi kullanılır.

Varsayım

Varsayım (hipotez, denence), doğruluğu ya da yanlışlığı kesin olmayan, kanıtlanmak üzere ortaya atılmış, araştırmacının gecici açıklamasıdır. Hipotezler hazırlanmadan önce araştırmacı, konuyla ilgili birtakım gözlemler yapar. Araştırmacı bu aşamada “tümden gelimsel” akıl yürütme ilkesini kullanır.

Örneğin;

1. **Varsayım:** “Sınıftaki öğrenciler arasında benzerlik arttıkça, sınıf içi uyum da o oranda artar.”
2. **Varsayım:** “Sınıftaki uyum derecesi yüksekse, öğrencilerin kurallara aykırı davranma olasılığı da düşer.”
3. **Varsayım:** “Sınıftaki öğrenciler de benzerlik eşitse derslerdeki başarı düzeyleri de o oranda eşit olur.”

Hipotezler kurulduktan sonra, sıra onu sınamaya (doğrulamaya ya da yanlışlamaya) gelmiştir. Hipotezin sınanması demek araştırılan olay ya da olgular arasında öngörülen (tahmin edilen) ilişkilerin var olup olmadığının araştırılması demektir. Üçüncü aşama ise deneylemedir.

- *Bilimsel bir araştırma yapmak için ne tür aşamalardan geçmek zorundayız?*
- *Yöntem ile bilimsel yöntem arasındaki fark nedir?*

Deneyleme

Deneyleme, ileri sürülen varsayımların sınanması aşamasıdır. Bu aşama da bir tür gözlemdir. Birinci aşamadaki gözlemden farkı ise araştırmacı bazı koşulları kendisi hazırlar. Örneğin, sosyolog bilgi toplamak için soru kağıdı (anket) ya da görüşme için gerekli soruları hazırlayıp uygular ya da uygulatır. Sosyolojik araştırmalarda lâboratuvar ortamında yapılan deneyler uygulanmaz. Deney çoğunlukla doğa bilimlerinde kullanılır. Doğa bilimci aynı olayları doğada tekrar tekrar gözlemleyebileceği gibi lâboratuvar koşullarında da doğa olaylarını tekrarlayabilir. Toplum ise doğaya oranla daha hızlı değişir. Koşullar daha hızlı değiştiği için aynı şeyleri tekrarlama olanağı yoktur. Bu yüzden sosyolojide, lâboratuvar ortamında deney tekniğinin kullanılması olanağı hemen hemen hiç yoktur. Ancak bu durum, sosyolojinin bilimsel sonuçlara (kuram ve yasalara) ulaşmasını engellemez.

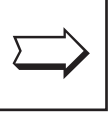
Sosyoloji kendi araştırma konularına uygun bir takım araştırma tekniklerinden yararlanır. Araştırma tekniklerine “veri toplama teknikleri” de denir. Anket, monografi, görüşme, sosyometri, gözlem gibi veri toplama teknikleri sosyolojik araştırmalarda en çok kullanılan tekniklerdir. Bunlardan “gözlem” hakkında bilgi verelim.

SOSYOLOJİ 1

Gözlem, araştırılan konunun ya da sorunun doğal akışı içinde sistemli ve amaçlı incelenmesidir.

İnsanlara, “Neden böyle davranıyorsunuz?” gibi sorular sormak yerine, “neden” ve “nasıl” öyle davrandıklarını gözlemlemek daha geçerli ve doğru sonuçlara ulaşmamıza neden olur.

Deney ile deneyleme kavramlarına dikkat ediniz. Bu iki kavramı birbirine karıştırmayınız.

Sosyolojide gözlem, basit ve sistematik olarak iki şekilde yapılabilir.

Basit gözlem, tekrarlanması ancak rastlantılarla mümkün olan gözlemdir.

Köy, iş yeri, okul gibi küçük grupların yaşam biçimlerini, toplumsal ilişkilerini, tutumlarını incelemeye yarayan bir veri toplama tekniğidir. Basit gözlem, “katılımlı” ve “katılımsız” gözlem olmak üzere ikiye ayrılır.

Katılımlı gözlem, araştırmacının, kimliğini gizleyerek ya da gruba katılarak bilgi elde ettiği gözlemdir.

Katılımlı gözlemde araştırmacı bizzat olayın içindedir. Örneğin, araştırmacının bir işçi gibi görünüp uzun bir süre işçilerle çalışarak ve yaşayarak onlar hakkında bilgi edinmesi katılımlı gözlemdir.

Katılımsız gözlem, araştırmacının, gözlemlediği olay ya da gruba katılmadan bilgi elde ettiği gözlemdir.

Katılımsız gözlemde araştırmacı kimliğini gizlemez. İncelediği olaya hiç bir etkide bulunmadan dışardan bir kimse gibi gözlemler.

- *Deneyleme ile gözlem arasındaki fark nedir?*
- *Toplum bilimciler neden lâboratuvarında deney yapamaz?*

Sistematik gözlem, araştırmacının standart araçlara başvurarak bilgi toplamasını sağlayan bir tekniktir.

Sosyolog, sistematik gözlemlerde önceden hazırlanmış konu hakkında bilgi toplayacağı çizelgelere, sorulara sahiptir. Ayrıca sistematik gözlemlerde, kayıt yapmak için teyp, fotoğraf makinası ve kamera gibi araçlar kullanılır. Her araştırmacı bu araçlarla araştırma yapacağından, ulaşılabilecek sonuçlar birbirine yakın ve kişisellikten (sübjektif) uzak olacaktır. Sistematik gözlem basit gözlemden bu nedenle daha nesnel (objektif) bilgiler verir.

- *Gözlem neden yapılır ve kaç çeşit gözlem vardır?*
- *Basit gözlem ile sistematik gözlem arasındaki benzerlikler ve farklılıklar nelerdir?*

Herhangi bir toplumsal konu üzerinde gözlem dışında başka veri toplama teknikleri de vardır. Bu teknikler hakkındaki bilgileri, “Sosyolojik Araştırmada Veri Toplama Teknikleri” adlı başlıkta göreceğiz.

Örneğin, gözlem tekniğini kullanarak araştırdığımız konu hakkında bilgiler topladık. Şimdi bu ham bilgileri (verileri) ne yapacağız?

Araştırdığımız konu hakkında gözlem yoluyla elde ettiğimiz bu bilgileri belirli bir düzen içinde çözümlememiz (analiz etmemiz) gerekir. Toplanan bu bilgileri “istatistiksel analiz” kullanarak sayılarla, grafiklerle tablolarla ifade edebiliriz.

Böylelikle elde ettiğimiz bilgiler düzensiz bir bilgi olmaktan kurtulur. Araştırdığımız konu hakkındaki bilgileri çözümledikten sonra birtakım kuramlara, kuramların test edilip doğrulanmasıyla da bilimsel yasalara ulaşırız. Bir başka ifadeyle genellemelere ulaşırız.

Genelleme

Genelleme, kuram ve yasalara ulaşmayı sağlar. Kuram ve yasalardan yararlanılarak öngörülerde bulunulur.

Kuram (teori), bilgi edinme sürecinde ortaya atılan, geçerliliği ve güvenilirliği bilimsel yöntemle saptanmış bilgi ve açıklama düzenidir.

Kuram, doğal ya da toplumsal gerçekliğin bir yönüne ilişkin genelleştirilmiş bilgilerdir. Bir kuramın ortaya çıkması daha önce gerçekleşmiş bir dizi hipotezin varlığını gerektirir. Bütün bilimler gibi sosyoloji de bilimsel verilerden, gözlemlerden, varsayımlardan kuramlara oradan da yasalara ulaşmayı amaçlar.

Yasa (kanun), bilimsel bir araştırmada gözlem ya da deneyleme sonuçlarıyla doğrulanmış bir genellemedir.

Varsayımlardan kuramlara, kuramlardan da yasalara ulaşılır. Bilimsel yasalar, kuramlara göre daha fazla kesinlik taşır ve matematiksel formüllerle ortaya konulmaya çalışılır. Bilimsel araştırmalar sonucu elde edilen kuram ya da yasalar yeni araştırmalara kaynaklık eder. Bilimsel ilerlemeler de bu yolla gerçekleşir.

Bilimsel kuram ve yasaların elde edilmesi, bize, incelenen gerçeklik hakkında doğru bilgiler verir. Bu doğru bilgiler sayesinde öngörülerde bulunuruz.

Öngörü, kuram ya da yasalara dayanarak gelecekle ilgili tahminlerde bulunmadır.

Öngörü, doğayı, toplum ve insan yaşamını, denetleme, yönlendirme olanağı sağlar. Böylelikle bilim pratik yararlar sağlayan sistemli bilgiler haline gelir. Örneğin, sosyoloji insanlara toplumlarının değişim süreci üzerinde etkili olma olanağı sağlama amacındadır.

• *Kuram ile yasa arasındaki fark nedir?*

a. Bilimsel Çalışmalarda Ön Kabuller

Bir araştırmanın bilimsel yönetime göre yürütülmesi yeterli değildir. Aynı zamanda bilimsel çalışmalara başlamadan önce bir takım ilkelere ya da ön kabullere uyulması gerekir.

Bu ön kabullerin en önemlileri şunlardır:

1. Nesnellik (Objektiflik) İlkesi: Nesnellik araştırmacının araştırma sırasında birtakım ön yargılardan, inançlardan, arzu ve çıkarlarından arınmasıdır.

Araştırmacı, kendi zihninde şekillenen iyi-kötü, güzel-çirkin gibi değer yargılarından arınmış olarak çalışmasına başlamalıdır. Araştırma sonucu elde edilen bulgular araştırmacının inanç ve değer yargılarına ters düşse bile tarafsız davranmaktan vazgeçmemesi, geçerli ve güvenli bilgilere ulaşmayı sağlayan en önemli etkendir.

2. Somutluk İlkesi: Diğer toplumsal bilimler gibi sosyoloji de yer ve zamanı belirli olaylardan hareket ederek çalışmasını gerçekleştirir. Sosyolog, doğa ötesi (metafizik) konularla ilgilenmez. Ancak, her somut olayın kendine özgü

özellikleri vardır. Örneğin, bir kent ailesi ile köy ailesi aynı değildir. Her birinin kendine özgü nitelikleri vardır. Bu yüzden araştırma konusu olan her somut olayı kendi koşulları içinde incelemek gerekir.

3. Nedensellik İlkesi: Bilimsel çalışmada her olayın bir nedeni olduğunu ve bir olayın nedeninin de daha önceki başka bir olay olduğunu önsel olarak kabulleniriz. Toplumda, hiçbir grup, kurum ya da ilişki yoktan ortaya çıkmaz. Doğada olduğu gibi, toplumda da belirli koşullar altında, belirli nedenler belirli toplumsal sonuçları doğurur. Örneğin, gelişmekte olan toplumlarda artan işsizliğin, büyük kentlere ya da başka bir ülkeye göçe ve toplumsal sorunlara (alkolizm, suç işleme vb.) yol açtığı nedensellik ilkesiyle açıklanır.

4. Bilmediğini Var Saymak İlkesi: Araştırmacı üzerinde çalışmaya karar verdiği konu hakkında daha önce edindiği bilgi birikimini yok saymalı, bunları bilmiyormuş gibi davranmalı ve çalışmasını bu şekilde gerçekleştirmelidir.

Bu ilke nesnellik ilkesinin uygulanabilmesi açısından da önemlidir. Eski bilgilerimizi bir tarafa koyarak yeni bir araştırmaya girersek, araştırdığımız konuda tarafsız ve ön yargısız davranma olasılığı da artacaktır. Örneğin, aileler ya da köyler üzerinde araştırma yaparken, araştırmacının kendi bildiği birkaç aile ya da köy modeline ve bu bilgilere dayanarak genellemelerde bulunması yanıltıcı sonuçlara götürecektir.

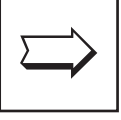
5. Konunun Sınırlandırılması İlkesi: Bir konunun çeşitli yönleri vardır. Tek bir araştırmayla bir konuyu bütünüyle açıklığa kavuşturmak olanaksızdır. Bu nedenle araştırmacı, incelediği konunun sınırlarını çizmeli, neyi araştıracağını belirlemelidir. Örneğin, Türkiye'deki eğitim sistemi üzerine yapılacak bir araştırmada; araştırmacı, öğrenciler üzerine mi yoksa öğretmenler üzerine mi, aynı zamanda ilköğretim, ortaöğretim ya da açıköğretim üzerine mi araştırma yapıp yapmayacağını belirlemek zorundadır. Böylelikle konu sınırlandırılmış olur. Aksi takdirde, birbiriyle ilgili olmayan bir yığın veri toplamak, araştırma konusuna açıklık getirmek yerine incelenecek olgunun bütün içinde kaybolmasına yol açar. Bu da hem insan emeğine, hem de para ve israfına neden olur.

6. Toplumsal Olayların Değişebilirliği İlkesi: Değişmenin bir gerçeklik olduğu gerek doğa bilimlerinde, gerekse de insan bilimlerinde ön kabul olarak alınır. Değişmenin kaçınılmazlığı toplumsal olaylarda da gözlemlenen bir süreçtir. Toplumsal gerçekliğin tanımak istediğimiz bir kesitini yalnız şu anki durumyla değil, tarihsel değişme süreci içindeki durumuyla da incelemek gerekir.

SOSYOLOJİ 1

- *Araştırma konusunun sınırlandırılmasının ne tür faydaları vardır?*

Bilimsel bilgi; bir yandan bilimsel yöntemin uygulanmasıyla öte yandan bilimsel çalışmalarda zorunlu olan ön kabullerin benimsenmesiyle mümkün olmaktadır.

b. Bilimin Nitelikleri

Bilim insanlığın ortak ürünüdür. İnsanlık sürekli olarak yaşamı güvenilir ve rahat kılma, dünyayı anlama çabası içinde olmuştur. Bilimsel gelişmeler, insanlığın yaşam koşullarını iyileştirme olanakları sunduğu gibi akılcı ve gerçekçi düşünme olanaklarının yolunu da açmıştır. O halde bilim nedir?

Bilim “gözlenebilir olgulardan hareket eden ve bu olgular arasında neden-sonuç ilişkileri kurmaya çalışan sistemli bilgiler bütünüdür.”

Bu durumda herhangi bir çalışma alanının gözlenebilir ya da deneyle ispatlanabilir bir konusu yoksa o etkinlik bilim sayılmaz.

Bilimin temel nitelikleri şunlardır:

- **Bilim sistemlidir:** Bilim gelişigüzel bir şekilde değil, bilimsel yöntemi ve veri toplama tekniklerini kullanarak sonuca ulaşır.
- **Bilim olgulara dayanır:** Bilimin olgusal olması gözlenebilir, deney yapılabilir olgulara dayanmasıdır.
- **Bilim mantıksaldır:** Elde edilen bilgilerin kendi içinde tutarlı ve gelişkiden uzak olmasıdır.
- **Bilim nesnel (objektif) dir:** Bilimin olanı olduğu gibi inceleyip ortaya çıkarmasıdır. Bilimin değer yargılarından (inançlardan, ön yargı, beğeni ya da çıkarılardan) uzak durmasıdır.
- **Bilim eleştirci ve sorgulayıcıdır:** Bilimsel bir sonuç (kuram ya da yasa) ne kadar akla uygun olursa olsun yine de eleştiri ve sorgulamadan kurtulamaz.
- **Bilim genelleycidir:** Bilim araştırma konusunda genelleycidir, tek tek olaylarla değil bunlar arasındaki ilişkilerle ilgilenir.
- **Bilim evrenseldir:** Ulaşılan bilimsel sonuçlar her yerde geçerlidir.
- **Bilim öngörü sağlar:** Araştırmalar sonucunda elde edilen sonuçlar kullanılarak, geleceğe ilişkin bir takım tahminlerde bulunulur.

c. Sosyolojinin Bilim Olduğunun Göstergeleri

Diğer başlıkta bilimin temel niteliklerini aktarmıştık. Bu ilkeler tüm bilimlere, doğal olarak sosyolojiye de özgüdür.

Bir bilgi alanının bilim olarak nitelenebilmesi için şu özelliklere sahip olması gerekir:

- **Kendine özgü nesnel konusu olmalıdır:** “Toplumsal olgu” denilen nesnel gerçeklik sosyolojinin konusudur. Başka herhangi bir bilim tarafından “toplumsal olgu” incelenemez.

- **Bilimsel yöntemi uygulamalıdır:** Diğer bilimler gibi sosyoloji de konusuna giren olay ve olguları incelerken bilimsel yöntemi kullanır. Konularını araştırırken, varsayımlar kurar. Varsayımları araştırma teknikleriyle doğrulayarak birtakım kuram ve yasalara ulaşır. Gelecekle ilgili öngörülerde bulunur.

- **Olgular arasında neden-sonuç ilişkisi kurmalıdır:** Sosyoloji de tıpkı diğer bilimler gibi olgular arasında neden-sonuç ilişkisi kurmaya çalışır. Bunu yapabilmek için, bilimsel yöntem ve araştırma tekniklerini kullanır.

- **Değer yargılarından uzak durmalıdır:** Sosyoloji “olması gereken”le değil “olan” ile ilgilenir.

- **Belirli bir amacı olmalıdır:** Sosyolojinin amacı “toplumsal gerçekliği açıklamaktır. Bu gerçekliğin oluşum, işleyiş ve değişimini açıklamayı amaç edinmiştir.

- *Bir bilgi alanının bilim kimliğini alması için ne tür özelliklere sahip olması gerekir?*

d. Sosyolojinin İnsan Bilimleri İçindeki Yeri

Bilimler;

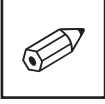
İnsan bilimleri: Sosyoloji, psikoloji tarih, siyaset bilimi,

Doğa bilimleri: Jeoloji, biyoloji, kimya, fizik,

Formel bilimler: Matematik, mantık olmak üzere üç gruba ayrılır.

SOSYOLOJİ 1

Bütün insan bilimleri, insan ve toplum yaşamını konu edinir. Aralarındaki temel fark, insan ve toplumun hangi yanını konu edindikleridir. Her bilim dalı, “toplumsal gerçeğin” bütünlüğü içinde yalnızca kendisini ilgilendiren yönlerini ele alır.

Sosyolojinin insan bilimleri arasındaki yerini “Sosyolojinin Diğer Bilimlerle İlişkisi” adlı başlıkta belirtmiştik. O başlıktaki bilgileri tekrar hatırlamaya çalışın.

Sosyoloji bilim hâline gelirken kendisini diğer insan bilimlerinden aşama aşama ayırmıştır. Bu süreçte sosyoloji diğer bilimlerden önemli ölçüde yararlandığı gibi, o bilimlere katkı da yapmıştır.

Sosyoloji 19. yüzyılda felsefeden ayrılıp kendini yeni bir bilim olarak ilan etmiştir. Sosyoloji hem diğer bilimlerden yararlanan, hem de ulaştığı bilimsel sonuçlarla diğer bilimleri etkileyen, onlara yeni bilgiler sunan bir bilim dalıdır.

• *Sosyolojinin, bilimler sınıflamasında, içinde hangi bilim grubu içinde yer aldığını belirtiniz.*

2. Sosyolojik Araştırmada Veri Toplama Teknikleri

Daha önceki konularda, bilimsel araştırma yapılırken bilimsel yöntemin uygulanması gerektiğini belirtmiştik. Bilimsel yöntem, veri toplama teknikleri aracılığıyla uygulanır.

Veri, “çeşitli kaynaklardan derlenebilen, üzerinde inceleme yapılabilecek her türlü bilgi” olarak tanımlanır. Sözlük anlamı ise, bir sonuca varabilmek için gerekli olan ilk bilgidir. Bilimsel araştırmada veri toplama teknikleri aracılığıyla güvenilir bilgilere ulaşılır.

Araştırma tekniği; bilimsel araştırmanın çeşitli aşamalarında veri toplamak amacıyla kullanılan araçlardır. Araştırma teknikleri araştırılan konuya uygun biçimde seçilir. Bilimsel yöntem araştırma tekniği ile somutlaşır. Bir başka deyişle yöntem, araştırma tekniği aracılığıyla uygulanır. Anket, monografi, olay incelemesi birer araştırma tekniğidir.

Kurulan varsayımlar araştırma teknikleriyle doğrulanmaya çalışılır. Bilimsel araştırmalar iki temel gruba ayrılır:

- **Kuramsal (teorik) araştırmalar**
- **Alan (saha) araştırmaları**

Birinci tür araştırmalarda, genellikle toplumsal gerçek bütünsel olarak ele alınmaya çalışılır. Örneğin, “Toplumsal değişme ile ilgili kuramlar nelerdir?” konulu bir araştırma kuramsal bir çalışmadır ya da “Durkheim’in yöntem konusuna yaklaşımı” gibi bir konu kuramsal çalışmayı gerektirir. Bu tür araştırmalarda tarih biliminin verileri ya da aynı konuda yapılmış diğer araştırmalar ve yazılı eserler kaynak olarak kullanılır. İleri sürülen varsayımlar belgeler aracılığıyla (tarihsel araştırmalar, filmler, istatistik veriler gibi) doğrulanmaya ya da yanlışlanmaya çalışılır.

İkinci tür araştırmalarda ise, olaylar ve gözlemlere dayanılarak varsayımlar oluşturulur. Alan araştırmalarında, araştırma konusu anket, monografi, sosyometri gibi tekniklerle incelenir. Yapılan araştırmalar bütünsel olmayıp toplumun sadece bir bölümü ile ilgilidir. Örneğin, toplum bilimci **Birsen Gökçe**’nin 1984 yılında yaptığı “Orta Öğretim Gençliğinin Beklentisi ve Sorunları” araştırması, yalnızca orta öğretime devam eden öğrenciler hakkında bilgiler içerir.

Kuramsal araştırmalarda ve alan araştırmalarında para, zaman, personel, emek, süre ve incelenen konunun değişkenliği gibi nedenlerle konunun sınırlarının belirlenmesi (örneklem seçilmesi) gereklidir.

Bu tür araştırmalarda, daha önceden yapılmış araştırmalar, kitaplar, mektuplar, sayısal veriler, çeşitli sanat eserleri, makaleler gibi araçlar kullanılır. Bütün bilimsel araştırmalar bu tür yazılı kaynaklardan yararlanmak zorundadır. Nitekim, kaynak taraması yapılmadan bir araştırmaya başlanamaz.

Şimdi sırasıyla veri toplama tekniklerini açıklayabiliriz:

SOSYOLOJİ 1

a. Anket (soru kâğıdı): Herhangi bir konuda, birden çok insanın görüşlerini ve eğilimlerini öğrenmek amacıyla kullanılan bir tekniktir. Anket, araştırma konusuyla ilgili olan yazılı sorulardan oluşur. Araştırmaya katılan kişilerden bu sorulara açık ve doğru bir şekilde yanıt vermeleri istenir. Alan araştırmalarında en çok kullanılan veri toplama tekniklerinden birisidir.

Ankete katılan kişilerden daha geçerli yanıtlar alabilmek için anket soruları;

- Kısa ve açık olmalıdır.
- Konuyla ilgili olmalıdır.
- Az sayıda olmalıdır.

Araştırılan konu ile ilgili bireylerin oluşturduğu evrene **araştırma evreni** adı verilir. Örneğin, “Ankara’da lise öğrencilerinin boş zaman faaliyetleri” ile ilgili bir araştırmada, Ankara’daki tüm lise öğrencileri araştırma evrenini oluşturur.

Bazı araştırmalarda, konuyla ilgisi olan bireylerin sayısı çok fazla olabilir. Bu durumda, herkese anket uygulanması, hem maddî açıdan hem de zaman açısından olanaksızdır. Yukarıda verdiğimiz örnekte, Ankara’daki bütün lise öğrencilerine anket uygulanması güçtür. Ancak, anket lise öğrencileri arasından küçük bir gruba uygulanabilir. Araştırma evreni içinden seçilen bu gruba **örneklem** adı verilir. Örneklem seçerken, seçilen örneklemin araştırma evreninin tüm özelliklerini yansıtmasına özen göstermek gerekir. Aksi hâlde araştırmada yanlış sonuçlara ulaşılabilir.

b. Görüşme (mülâkat); sosyolojik araştırmalarda uygulanan tekniklerden birisidir. Görüşme, araştırılan konuyla ilgili bireylerle yapılan karşılıklı konuşma ile gerçekleştirilir.

Görüşmenin yüz yüze bir ilişkiye dayanması, verilerin elde edilmesine açıklık ve kesinlik kazandırır. Görüşme, bir sohbet havasında geçebileceği gibi, önceden hazırlanmış bir soru çizelgesi ile de uygulanabilir. Görüşme anında ses ve görüntü gibi kayıt araçları da kullanılabilir. Ancak, büyük çaplı alan araştırmalarında bu tekniğin uygulanması oldukça zordur. Bu tür araştırmalarda görüşme tekniği yerine anket uygulanması daha uygun olur.

c. Monografi: Monografik araştırma, sınırları belirlenmiş tek bir konu üstünde uygulanan bir araştırma tekniğidir. Tek bir konu, kişi, sorun vb. üzerinde yazılı sorularla ya da görüşme yoluyla uygulanır. Kısaca sınırlı bir konunun, derinlemesine incelenmesidir.

Monografide bir konu tüm yönleriyle incelenir. Örneğin, gecekonduların üzerine bir araştırma yapılırken, gecekonduların tarihsel gelişimi, gecekonduda yaşayan ailelerin ekonomik ve kültürel durumları, dinî ve ahlâkî değerleri, gelir düzeyleri, yaşadıkları ortam, tüketim alışkanlıkları, dinlenme ve eğlenme alışkanlıkları derinlemesine incelenir.

Köy monografileri ile köy ailesi, şehir monografileri ile şehir ailesi ele alınır. Kuruluş monografileri, meslek gruplarını, siyasî bir partiyi ya da bir sendikayı derinlemesine inceler. Monografiler bize, bir köy halkının kalkınması ya da bir firmanın gelişmesi için neler yapılacağına dair bilimsel bilgiler sunar.

d. Olay İncelemesi: Tek bir kurum, aile, kabile vb. grupların ele alınıp ayrıntılı biçimde incelenmesine dayanan bir tekniktir. Olay incelemesinde amaç, incelenen grupta zaman içerisinde görülen değişiklikleri ortaya çıkarmaktır. Araştırma, bir örnek olay üzerinde yoğunlaşır ve denek sayısı sınırlıdır. Bu nedenle konunun daha derinlemesine incelenmesini sağlar. Ancak, araştırılan konudaki değişim ve gelişimleri ortaya çıkarmayı amaçladığı için diğer tekniklere göre daha uzun süreli bir çalışmayı gerektirir.

Olay incelemesiyle ulaşılan sonuçları daha büyük gruplara genellemek doğru değildir. Çünkü, olay incelemesinde ele alınan tek bir grup toplumun tümünü temsil edecek niteliğe sahip değildir.

e. Sosyometri: Sosyometri, küçük gruplarda bireyler arasındaki yaklaşma (çekim) ve uzaklaşma (itim) modellerini açıklamayı sağlayan bir araştırma tekniğidir. Üzerinde araştırma yapılan grup küçük olmalı ve bireyler birbirini tanımalıdır. Okuldaki bir sınıfta, yurttaki bir iş yerinde ya da küçük bir köyde sosyometri tekniği uygulanabilir.

Sosyometride amaç grup içi dayanışmayı tespit edip, çatışmaları ve uyumsuzlukları azaltmaktır. Sosyometri aracılığıyla bireyler arası ilişkilerin derecesini, kimin lider özellikleri taşıdığını, hangi bireylerin birbirleriyle daha çok iletişimi olduğunu öğrenebilmek mümkündür. Grubun her üyesine, Kiminle aynı sırada oturmak istersiniz? Sınıfta davranışlarından hoşlanmadığınız kişi kimdir? Kendinizi kime yakın hissediyorsunuz? Sınıfta kimlerle hiç anlaşamıyorsunuz? Kiminle beraber çalışmak istersiniz? gibi sorular sorulur.

SOSYOLOJİ 1

Bu tür sorulara verilen yanıtlar sonucu, elde edilen veriler, grup üyeleri arasındaki ilişkileri gösteren bir **sosyogram** (ilişki haritası) hazırlanmasını olanaklı kılar.

Örneğin, okulda uyguladığımız bir sosyometri tekniği ile birbirleriyle ilişki içerisinde olan bireyleri saptayarak başarının yükseltilmesini sağlayabiliriz. Herhangi bir fabrikada işçiler üzerinde uygulandığında, verimin artırılması sağlanabilir.

İstatistik Analizler

Bahsedilen veri toplama ve araştırma tekniklerinin dışında araştırmanın konusuna göre istatistik analizler de kullanılabilir. İstatistik, ölçülebilen olayların sayısal olarak ifade edilmesidir. Elde edilen verilerin tasnif edilip, çözümlenip, yorumlanması için kullanılan araçtır. Değişkenler arasında bağlar kurmaya ve bilgileri grafik ya da tablolarla göstermeye yarar.

İstatistikî veriler elde edilirken birtakım sorunlar ortaya çıkabilir. Bu tür güçlüklerin ortadan kaldırılması ya da en aza indirilmesi gerekir. Aksi takdirde istenmeyen, yanlış sonuçlara ulaşılabilir. İstatistikî verilerin elde edilmesinde çıkabilecek problemler şunlardır: Öncelikle, araştırmaya katılan bireylerin verdiği cevapların doğru ve gerçeğe uygun olması gerekir. Örneğin, nüfus sayımında verilecek yanlış bilgi, araştırmacının yanlış sonuçlara ulaşmasına neden olacaktır.

Araştırmacı, araştırma konusu hakkında bir bilgiye sahip değilse, elde ettiği sayısal verileri ya yorumlayamayacak ya da yanlış yorumlayacaktır. Bu durum, toplum ile ilgili sorunların çözümlenmesine de yansıtacak, ileri sürülen çözüm önerileri, topluma uygunluk göstermeyeceğinden, belki de daha fazla sorunun ortaya çıkmasına neden olacaktır.

- *Sosyolojinin kullandığı veri toplama teknikleri nelerdir?*
- *Kuramsal araştırmalar ile alan araştırmaları arasındaki fark nedir?*

ÖZET

“Sosyolojide Yöntem ve Araştırma Teknikleri” adlı başlıkta, öncelikle bi-limsel yöntem hakkında bilgi verildi. Bilimsel yöntem sayesinde araştırılan konu hakkında bilimsel bilgi elde edileceği vurgulandı. Sosyolojinin alanına giren bir konu hakkında bilimsel bilgi elde etmek için hangi temel aşamalardan (gözlem, varsayım, deneyleme ve genelleme) geçilmesi gerektiği aktarıldı.

Bilimsel kuram ve yasaların elde edilmesi bize incelenen gerçeklik hakkında doğru bilgiler verir. Bu doğru bilgiler sayesinde de geleceğe dair öngörülerde bulunuruz.

Ancak bir araştırmanın bilimsel yöneme göre yürütülmesi yeterli değildir. Bilimsel çalışmalara başlamadan önce, bir takım ilkelere ya da ön kabullere de uyulması gerekir. Bu ön kabuller; nesnellik (objektiflik), somutluk, nedensellik, bilmediğini var saymak, konunun sınırlandırılması, toplumsal olayların değişebilirliğidir.

Bilimin temel nitelikleri şunlardır: Bilim sistemlidir, olgulara dayanır, mantıksaldır, nesneldir, eleştiricidir ve sorgulayıcıdır, genelleycidir, evrenseldir ve öngörülerde bulunur.

Sosyolojinin bilim olduğunun göstergeleri şunlardır:

- Kendine özgü konusu vardır.
- Bilimsel yöntemi uygular.
- Olgular arasında neden - sonuç ilişkisi kurar.
- Değer yargılarından uzak durur.
- Belli bir amacı vardır. Sosyolojinin en temel amacı toplumsal gerçek ile ilgili ilkeleri ortaya koymak ve bu yolla toplumun oluşum, işleyiş ve değişimini açıklamaktır.

Sosyolojik araştırmalarda kullanılan veri toplama teknikleri ise şunlardır: Anket (soru kağıdı), görüşme (mülâkat), monografi, olay (vaka) incelemesi, sosyometridir.

Bilimsel bilgi elde etme sürecinde veri toplama teknikleri kullanılır. Bilimsel yöntem izlenmesi gereken temel ilkeler ya da yol ise, veri toplama teknikleri de bu yolda kullanılan araçlardır. Veri toplama teknikleri araştırmanın niteliğine göre araştırmacı tarafından uygulanır ya da uygulanır. Elde edilen veriler istatistik yoluyla sayısal olarak ifade edilmektedir. İstatistik, veriler arasında bağlar kurmaya ve bilgileri grafik ya da tablolarla göstermeye yarar. Verilerin ne anlama geldiğini ve bunlardan sonuçlar çıkarılabileceği de istatistiksel analizlerle ortaya konulur.

TEST 1

1. Aşağıdakilerden hangisi sosyolojinin konusu **değildir**?
 - A. Toplumsal ilişkileri incelemek
 - B. Toplumsal olay ve olguları incelemek
 - C. Toplumdaki sorunları incelemek
 - D. Toplumda ortaya çıkan savaşların yıllarını incelemek
2. Aşağıdakilerden hangisi toplumsal bir olay **değildir**?
 - A. Arkadaşımızın evlenmesi
 - B. Körfez depremi
 - C. Seçim sonucu hükümetin değişmesi
 - D. Kurtuluş Savaşı
3. Aşağıdakilerden hangisi toplumsal olguyu en iyi şekilde ifade eder?
 - A. Toplum biliminin inceleme alanına girer.
 - B. Toplumda öznedir.
 - C. Toplumda ilişkilerin gelişmesini sağlar.
 - D. Toplumda gerçekleşen genellemelerdir.
4. Aşağıdakilerden hangisi toplumun temel özelliğidir?
 - A. İnsanlar arası ilişkilerin sonucunda ortaya çıkmıştır.
 - B. Toplum belli bir zamanda kurulur.
 - C. İnsanlar arası ilişkileri düzenler.
 - D. Toplumsal yaşama uymak zorunludur.
5. Sosyoloji toplumu neden inceler?
 - A. Toplumsal değişme hakkında tahminlerde bulunmak için
 - B. Toplumdaki çıkarlarımızı daha iyi gerçekleştirmemiz için
 - C. Toplumun nasıl gelişmesi gerektiğini anlamak için
 - D. Kişisel sorunlarımızı daha iyi çözmemiz için
6. Toplumun olabilmesi için belli koşullar gerekir.
Aşağıdakilerden hangisi bu koşullardan biri **değildir**?
 - A. Belli bir coğrafyada yerleşmiş olması
 - B. İhtiyaçları karşılayan işlevleri yerine getirmesi
 - C. Değişmeden varlığını sürdürmesi
 - D. Ortak bir kültürü paylaşması

7. Aşağıdakilerden hangisi sosyolojiyi doğrudan ilgilendirir?
A. Kişiliğin gelişmesi
B. Suçun tanımlanması
C. Toplumsal olayların yerinin tespiti
D. İnsan ilişkileri
8. “Sosyoloji diğer sosyal bilimlerin verilerinden yararlanır, aynı zamanda diğer sosyal bilimler de sosyolojinin verilerinden yararlanır.”
Bu paragrafta aşağıdakilerden hangisi vurgulanmaktadır?
A. Sosyal bilimlerin konularının farklı olduğu
B. Sosyolojinin diğer bilimlerle aynı olduğu
C. Sosyal bilimlerin çalışmalarında birbirlerinden yararlandığı
D. Sosyal bilimlerin birbirlerinin verilerinden yararlanmak zorunda olmadığı
9. “Sosyolog, bir köydeki insanların yaşayışını etkileyen doğal faktörleri inceleyecektir.”
Bu durumda sosyolog öncelikle hangi bilim dalından yararlanır?
A. Tarih
B. Siyaset bilimi
C. Psikoloji
D. Coğrafya
10. “Sosyolog, bir fabrikada çalışan işçilerin grev anında vereceği tepkileri incelemek istiyor.”
Bu durumda sosyolog öncelikle hangi bilim dalından yararlanır?
A. Siyaset bilimi
B. Tarih
C. Psikoloji
D. Antropoloji
11. “Sosyolog gecekondü ailelerinin geleneksel dayanışmasının (imece) çağdaş organizasyona (dernek, sendika gibi) dönüşümü üzerine araştırma yapmak istiyor.”
Bu durumda sosyolog öncelikle hangi bilim dalından yararlanır?
A. Siyaset bilimi
B. Psikoloji
C. Ekonomi
D. Tarih

SOSYOLOJİ 1

12. Bilimsel araştırmada izlenen sistematik yola ne denir?

- A. Amaç
B. Teknik
C. Bilimsel yöntem
D. Yöntem

13. Aşağıdakilerden hangisi bilimsel yöntemin temel aşamalarından **değıldir**?

- A. Gözlem
B. Kuram
C. Anket
D. Varsayım

14. Geleceğe ilişkin tahminlerde bulunmaya ne denir?

- A. Yasa
B. Öngörü
C. Kuram
D. Varsayım

15. “Her bilim adamı araştırmasına başlarken, önceden kabul edilen genel geçerlilik kazanmış bilgilerden hareket ederek özel bilgilere ulaşır.” Hem sosyal bilimlerin hem de doğa bilimlerinin kullandığı bu genel prensip aşağıdakilerden hangisinin ifadesidir?

- A. Tüme varım
B. Birleştirici metod
C. Tümden gelim
D. Araştırma teknikleri

16. Özellikle doğa bilimcileri, araştırmalarında deney ve gözlemlerle çok sayıda olayları inceleyerek, genel ilkelere ulaşırlar. Bu durum aşağıdakilerden hangisiyle açıklanır?

- A. Anket uygulaması
B. Tüme varım
C. Tümden gelim
D. İstatistik analiz